

Uppsala ülikooli eesti keele e-kursuste neli jalga

Raimo Raag

Uppsala ülikooli nüüdiskeelte õppetoolis (*institutionen för moderna språk*) on võimalik õppida eesti keelt bakalaureuse-, magistri- ja doktoriastmel. Eesti keele bakalaureuseõpe toimub kolmel tasemel: A-kursus (algajaile), B-kursus (esimene jätkukursus) ja C-kursus (teine jätkukursus). Magistriõppes on kursusi kaks, D ja E. Iga kursuse lõpetamine annab 30 ainepunkti.

Veebipõhiste kursuste koostamist alustasime 2006. aasta sügissemestril ning praegu käib eesti keele e-õpe kolmel tasemel: A-, B- ja C-kursusel, osaliselt ka D-kursusel. Kaks esimest kursust (A ja B) koosnevad mõlemad neljast plokist: teoreetiline keeleplokk (A-kursusel põhirõhuga morfoloogial, B-kursusel süntaksil), praktilise keele plokk suulise ja kirjaliku keeleoskuse arendamiseks, tekstilugemise plokk (lugemisoskuse ning grammatilise analüüsi harjutamiseks) ning maatundmise plokk, kusjuures A-kursusel lasub põhirõhk geograafial ja tänapäeva Eesti ühiskondlikul korraldusel, B-kursusel aga poliitilisel ajalool ja kultuurilool.

Edasi tuleb üliõpilastel valida eri plokkide vahel. Kohustuslikud on kaks plokki: teoreetiline plokk (C-kursusel sõnamoodustus, D-tasemel sõnavara) ja seda toetav kirjanduse lugemise ja kirjandusloo plokk. Muud plokid on vabalt valitavad ja kombineeritavad. E-tasemel on üksainus plokk: magistritöö.

Õppejõude on praegu kolm: üks professor ja kaks dotsenti, kellest üks on osalise tööajaga.

Üldjuhul tullakse meile õppima kas soovist omandada eesti kõnekeelt või huvist Eesti vastu. Niisiis ei ole meie eesti keele õppijad filoloogiliste või lingvistiliste huvidega inimesed. Eesti taustaga on neist umbes üks kolmandik. Mõnel on eelteadmisi eesti keelest, mõnel mitte. Eelteadmised ulatuvad vaevalisest tönkamisest ladusa keeleoskuseeni. Üliõpilaste eelteadmiste heterogeensus on tegelikult omaette tõsine probleem, aga õpetuses lähtume algajast ning rootsi keelest. Õppetöö

toimub rootsi keeles, eriti algtasemetel. Sel õppeaastal on eesti keele kursustest osavõtjaid sada kümme.

Taustaks: üleminek statsionaarselt õppetöövormilt e-õppele

Aastal 2000 otsustati Lundi ülikoolis eesti keele õpe ära lõpetada. Nüüd, enam kui kümme aastat hiljem, võib nentida, et see seisund on kujunenud püsivaks. Paar aastat hiljem lõpetati ka Stockholmi ülikoolis eesti keele õpetus, põhjendusega, et Stockholm on Uppsalale lähedal. Nii sai Uppsala ülikoolist, kus õpetati eesti keelt esimest korda 1901. aastal, eesti keele akadeemilise õppe ainus kants kogu Rootsi kuningriigis.

Uppsalas arvasime teadvat, et mitte ainult Stockholmis ja Lundis, vaid mitmel pool üle kogu Rootsi elab suur hulk inimesi, kes tahaksid eesti keelt õppida, aga kel ühel või teisel põhjusel – muude õpingute, perekondlike olude või töö tõttu – pole võimalik Uppsalasse kolida või Uppsalasse sõita. Järelikult tuli toimida põhimõttel „kui mägi ei tule Muhamedi juurde, siis peab Muhamed minema mäe juurde” – ja vabaneda statsionaarsest õppetöövormist. Selleks on aga veebipõhine õpe äärmiselt sobiv. Nii sündiski otsus minna üle e-õppele ja eesti keelest sai seega Uppsala ülikooli keeleteaduskonna esimene keel, mis sellisele õppevormile üle läks. Seda pandi tähele ka ülikooli juhtkonnas, kellele eesti keel oli muidu lihtsalt üks neljakümnest ülikoolis õpetatavast keelest. Kui eesti keele e-õppekursused käima läksid ja edukaks osutusid, hakati eesti keelest kõnelema kiitvalt ja eesti keele õpet teistele eeskujuks seadma. Head kuulsust on eesti keel kui aine nautinud seniajani.

Seoses eesti keele e-õppekursuste koostamisega osalesime Uppsalas Learning Labi (ULL) koolitustel. ULL on ülikooli eraldiseisev struktuuriüksus, mille eesmärk on ülikooli e-õppetegevust edendada ja koordineerida, õppejõude koolitada, toetada ning uusimate suundadega või muutustega kursis hoida. Nende töötajate abi ja toetus on olnud hindamatu.

Uppsala eesti keele e-õppekursuste raamistus

Kasutame Rootsi erafirma Ping Pong loodud samanimelist õpikeskkonda, mis mõneti sarnaneb Moodle'iga. Õpikeskkonnaga oleme rahul. Uppsala ülikool on sõlminud Ping Pongi aktsiaseltsiga lepingu, mis muu hulgas sisaldab sätet, et firma kõrvaldab avastatud programmi-vigu ning võtab kuulda tellija, st Uppsala ülikooli õpikeskkonna täiendamissoove. Nii aitavad Uppsala ülikooli Ping Pongi õpikeskkonna kasutajad oma märkuste ja soovidega aktsiaseltsil oma toodet täiustada. Kasu on mõlemapoolne.

Kui õpikeskkonnaga ollakse rahul, siis päris sedasama ei või aga kahjuks öelda virtuaalseteks kohtumisteks kasutatava tarkvara Adobe Connect Pro kohta, kus esineb tehnilisi probleeme. Adobe Connect Pro kasutamine toimub Rootsi üli- ja kõrgkoolide arvutivõrgus (*Swedish University Computer Network, SUNET*) ning on kasutajaile tasuta.

Eesti keele e-õppekursused algavad septembri esimesel nädalal ehk sügissemestri alguses ja lõpevad juuni algul ehk kevadsemestri lõpus. Sisuliselt toetuvad Uppsala eesti keele e-kursused neljale jalale: 1) helifailidele, 2) sõnavara- ja grammatikaharjutustele ja testidele ning muule lisamaterjalile, 3) kord nädalas reaalses toimuvatele virtuaalsetele kohtumistele, 4) kursuslaste omavahelisele koostööle. Õppematerjalidele pääseb ligi ainult see, kes on vastavale kursusele vastu võetud. Ligipääs on võimaldatud muidugi ainult parooli ja salasõnaga, nii et õpikeskkond on kõrvalistele isikutele suletud.

Võrgukursuste esimene jalg: helifailid

Helifailidele on salvestatud loengud. Loengud järgivad trükitud õppematerjali, milleks algkursusel on minu koostatud raamat „Õpi tundma eesti keelt” (*Lär känna estniskan. En introduktion till estniska språket*; teine, täiendatud trükk 2007). Suurema osa helifaile salvestasin statsionaarse õppe loengutes mp3-mängija ja väikese mikrofoni abil, mis oli kinnitatud särgiesisele. Keeleõppijad võivad faile arvutist kuulata või ka alla laadida näiteks oma mp3-mängijasse, et loengut kuulata neile sobival ajal ja sobivas kohas – näiteks bussiga sõites, metsas jalutades või Tai supelrannas mõnuledes.

Helifailidena salvestatud loenguid tuli enne õpikeskkonda ülesriputamist tagantjärele tükeldada, nii et ühele failisarjale jäi ainult grammatikakäsitlused, teisele aga grammatika- ja muude harjutuste

juurde lisatud kommentaarid. Tükeldamisega tuleb helifailide pikkus üsna erinev ja sõltub täielikult käsitletava teema keerukusest. Näiteks lihtmineviku moodustamise ja kasutamise käsitus on mitu korda lühem kui mitmuse osastava oma; just mitmuse osastav on teema, mille enam-vähem ammendavaks käsitluseks läheb vaja mitut helifaili. Niisiis võib väita, et helifailide kasutamine on muutnud eesti keele õppimise paindlikumaks. Me ei sõltu õppetöös enam auditoorse loengu pikkusest.

Helifailide kasutamisel on teisigi eeliseid võrreldes auditoorse õppega. Helifaili võib kuulata mitu korda. Kui esimesel kuulamisel oli tähelepanu häiritud (kes meist poleks tudengina mõne loengu ajal tukkunud), siis võib faili uuesti kuulata. Nii jääb keeleõppijal enne taaskuulamist aega ka käsitledava seedimiseks ja järelemõtlemiseks. Auditoorse loengu puhul seda võimalust ei ole. Kordamine on aga teatavasti õpetuse ema.

Õppejõu seisukohast on helifail peaaegu et õnnistus. Pole vaja aastast aastasse lugeda ühtesid ja samu loengukursusi. Kolmekümne nelja aastase staažiga eesti keele õppejõuna hindan tüütavalt rutiinsest tööst pääsemist väga. See pääsemine ei tähenda aga sugugi, et tööd enam ei oleks. Keeleõppijatel tekib ikkagi küsimusi, mõni punkt vajab ülerääkimist, mõni soovib käsitledava teema kohta lisaselgitusi. Järelikult on õppejõu roll nüüd veidi teistsugune: loengupidajast on saanud pigem konsultant-juhendaja. Nii õpetus kui ka õppimine on tänu helifailidele muutunud paindlikumaks, süvemaks ja vaheldusrikkamaks. Et aga e-õppijal tuleb teha suurem osa õppetööd iseseisvalt, nõuab see temalt keskmisest suuremat keskendusvõimet ja enesedistsipliini. Selle küsimuse juurde tulen allpool tagasi.

Võrgukursuste teine jalg: testid, harjutused ja muu lisamaterjal

Kuigi helifailid on väga olulised, ei suuda need siiski õppejõude ja auditoorset õpet täielikult asendada – failidele lisaks peab pakkuma ka muud materjali. Selleks on sõnavara- ja grammatikaharjutused, -testid ning muu materjal.

Sõnavara- ja grammatikaharjutuste ja -testide vajalikkus ja kasulikkus peaks olema ilmne. Igale eesti keele õppijale, kelle emakeel ei ole mõni lähedane sugulaskeel, on esimene, väga raskesti ületatav raskus just eesti keele sõnavara omandamine. Öeldu kehtib eriti algaja eesti keele õppija kohta. Sestap panustame kohe alguses põhisõnavara

õpetamisse. Põhisõnavara suuruseks oleme võtnud 500 kõige sagedasemat sõna – need sõnad katavad nimelt pisut enam kui kuuskümmend protsenti eestikeelse teksti sõnavarast. Sõnad ja nende tähendused oleme jaganud selliselt, et iga nädala jooksul tuleb õppijal lünktesti abil omandada 50 uut sõna. Need lünktestid moodustavad testide sarja, mille nimeks on „Nädala sõnad” (*Veckans ord*). Nädala sõnade koostamisel on lähtutud minu vihikust „Estniskt basordförråd. Basic Estonian Vocabulary” (1986), kus sõnad on esitatud koos muutuvate sõnade põhivormide ning rootsi- ja ingliskeelsete tõlgetega. Needsamad sõnad korduvad veel grammatikaharjutustes, mida on õige arvukalt, nii et mõningase liialdusega võib kõnelda põhisõnavara pähetagumisest. „Nädala sõnade” testide sooritamine on kõigile kohustuslik. Nii harjutusi kui ka teste võib teha piiramata arv kordi – ka kordamiseks pärast seda, kui test on rahuldava tulemusega sooritatud ja hinne kirja läinud. Õppijate ees rõhutada seda võimalust väga ja oleme võinud nentida, et seda võimalust ka kasutatakse.

Meie testid ei koosne sugugi ainult lünkadega küsimustest: testide mitmekesistamiseks kasutame vähemalt samavõrra ka valikvastusega küsimusi, jah- või ei-vastusega küsimusi, järjestusküsimusi ja sobivate variantide ühendamise ülesandeid. Valikvastusega küsimuste puhul on võimalik valikute arv ise määrata. Õigeid vastuseid võib olla üks või ka mitu. Ping Pongi õpikeskkond võimaldab lisada küsimustele ka pildifaile ja koostada pildilt (näiteks Eesti või mõne maakonna kontuurkaardilt) õige koha leidmise küsimusi. Teste kasutame nimelt ka maatundmise plokkides.

Muuks lisamaterjaliks on heli- ja filmiklipid, slaididega esitlused, fotod ja muu graafika, mitmesugused grammatikaülevaated, tabelid, paljundused õpikutest või muudest trükistest ning isegi õpikute täisversioonid. Näiteks A-kursuse maatundmise ploki jaoks olen koostanud õppevahendi „Põhifaktid Eestist” (*Basfakta om Estland*), mis sisaldab andmeid Eesti maateaduse, looduse ja loodushoiu, elanike, riikliku korralduse, ühiskonna, ajakirjanduse, meedia, haridussüsteemi ja kultuurielu kohta. Seda õppevahendit täiendan pidevalt ja avaldan selle Ping Pongis vahetult enne maatundmise ploki algust (s.o kevadsemestri alguses), et selles toodud andmed oleksid võimalikult värsked.

Paljud vajalikud abivahendid nagu eesti keele seletav sõnaraamat ja „Eesti keele käsiraamat“ on ka võrgus, antud juhul Eesti Keele Instituudi kodulehelt kättesaadavad, nii et neile ei tee me ainult reklaami, vaid

anname välislingi. Osa viiteid Eestiga seotud internetiallikatele oleme koondanud eraldi kausta nimega „Estlandsresurs”.

Loomulikult tahame ka eesti muusikat ja muusikuid tutvustada – muusika on teatavasti hea keeleõppimise vahend. Seda silmas pidades oleme teinud valiku eesti eri stiili ja eri esitajatega muusikapaladest, muretsenud nende välislingid, kirjutanud ümber laulude sõnad ja need kas reaalse tõlke või sõnastikuga varustanud ning kirjutanud ka väikese sissejuhatuse helilooja või esitaja (või esitajate) tutvustuseks. Need on koondatud eraldi kausta nimega „Kuu lugu” (*Månadens låt*) mõttega, et iga kuu esimesel kuupäeval avaneb uus muusikapala ja nii kogu õppeaasta vältel, nii et õppijad oleksid kursuse lõppedes saanud tutvuda kümne muusikapalaga. Bakalaureuseõppe kolme kursuse lõppedes teeb see kokku 30 laulu, mis on juba päris arvestatav hulk.

Võrgukursuste kolmas jalg: iganädalased virtuaalsed kohtumised

See, mis e-õppekursusi tegelikult koos hoiab ja mis keeleõppijat tagant utsitab, on reaalses toimuvad iganädalased virtuaalsed kohtumised. Nendeks kasutame, nagu eespool juba mainisin, Adobe Connect Pro nimelist tarkvara.

Algul on virtuaalsete kohtumiste sisuks kuulamis-, hääldus- ja lugemisharjutused. Neile lisanduvad varsti vestlused, referaadid, teksti-analüüsid, seminarid ning koduülesannete ühised läbivaatamised ja arutelud. Virtuaalsetest kohtumistest osavõtt on kohustuslik; puudumised tuleb tagantjärele tasa teha. See sunnib kursuslasi enesedistsipliinile ja tunniplaani järgima.

Võrgukursuste neljas jalg: kursuslaste omavaheline koostöö ja suhtlus

Pole kerge olla e-õppe tudeng, kes ei kohtu oma kursusekaaslaste ja õppejõududega teisiti kui virtuaalselt. See nõuab õppijalt enesedistsipliini ja motivatsiooni. Motivatsiooni puudumist me eesti keele õppijate puhul eriti ei koge; eesti keelt tullakse õppima tõsisest huvist Eesti ja eestlaste vastu. Sellegipoolest võib õppija kergesti tunda end väga üksikuna; inimene on ju ikkagi suhtlev loom ja meie praegused või endised kursuslased elavad või elasid mitte ainult Rootsi kuningriigi igas nurgas, vaid ka näiteks New Yorgis, Stavangeris (Norras), Helsingis, Londonis,

Brüsselis, Wuppertalis Saksamaal, Roomas, Tallinnas ja Väike-Maarjas. Eestlaste, eestlaste järglaste ja rootslaste kõrval on viimastel aastatel sakslaste huvi eesti keele ja meie e-kursuste vastu olnud eriti märgatav.

Üksindustunnet aitavad peletada virtuaalsed kohtumised, kuid neist jääb ikkagi väheks. Seetõttu püüame oma kursustel panna tudengeid omavahel suhtlema. Mõned suhtlusvormid on vabatahtlikud, teised kohustuslikud. Ping Pongis on olemas kiirsuhtlusprogramm, õppejõududele küsimuste esitamise programm ja loomulikult ka foorumid.

Ühe foorumi oleme alati jätnud kursuslastele, et nad võiksid omavahel arutada koduülesannete lahendamisel kerkinud küsimusi. Sellel foorumil hoiaime küll silma peal, et näha, mis probleemidega parajasti maadeldakse, aga üldjuhul õppejõud ise neisse aruteludesse ei sekku. Et inimene õpib eriti palju siis, kui ta teisi õpetab, on vana tuntud tõde ja see peab paika ka e-õppes.

Mõni foorum on formaalsem ja rangelt õppetöole või õppetöökorraldusele pühendatud, aga üks on mõeldud ka Eesti-teemaliseks lobisemiseks. Seal räägitakse kõigest, mis on Eesti, eesti keele ja kultuuri või eestlastega seotud, või küsitakse nõu kõige mõeldava kohta, alates ööbimisvõimalustest Lääne-Virus ja lõpetades hobusekasvatusega Pärnumaal ja Muhus.

Päris tulus koostöövorm, mida me kasutasime e-õppekursuste esimesel aastal, mil õppematerjali oli veel vähe, oli ühiskodutöö. Õppejõud riputas google.docsi leheküljele eestikeelse teksti, mille juurde õppijad koos koostasid sõnastiku, mida analüüsisid grammatiliselt ja mille tõlkisid rootsi keelde. Pärast parandamist kandis õppejõud saadud materjali Ping Pongi üle ja koostas selle põhjal kerge vaevaga uue testi, näiteks lünktesti.

Koostöövorm, mida me seniajani oleme kasutanud, on just tekstide juurde sõnastike koostamine. Korralikku eesti–rootsi sõnaraamatut ei ole olemas, nii et eesti sõnade rootsi vastete otsimine kolmanda keele abil on üpris tülikas ja aeganõudev. Milleks lasta kõikidel õppijatel ühtesid ja samu sõnu või väljendeid otsida, kui seda saab koos teha – ja ühtlasi õppevahendeid koostada?

Võrguõpetaja rollist

E-õppe õppejõu roll on auditoorse õppevormi õppejõu omast pisut erinev. Kui e-õppes kasutada loengute asemel helifaile, nagu meie seda oleme üldiselt teinud, siis vabanetakse küll loengupidamise kohustusest,

kuid kättevõidetud aeg kulub suuresti muuks. Tuleb aidata kursuslasel oma õpinguid planeerida ja näidata kätte viise, kuidas õppida, eriti algkursuse alguses. Üsna tihti tuleb küsimustele vastata ja lisaselgitusi anda. Et üksindustunne ei võtaks kursuslastes võimust ja et nende õppimise ind ei kaoks, tuleb nendega suhelda ja nende küsimustele vastata. Kindlasti tuleb reageerida siis, kui mõni õppija jätab mõned ülesanded täitmata või kipub teistest maha jääma. Sageli piisab lühikesest sõbralikus toonis sõnumist, et põhjuste jälile saada ja mahajääjat aidata.

Innustavalt mõjub, vähemalt mõnede kursuslaste jaoks, Ping Pongi õpitlemuse jooksvalt registreeriv programm „Sihid ja edusammud” (*Mål och framsteg*). See on horisontaalse tulba kujuline, millel kõik nõutavad õppetöö osised – harjutused, referaadid, testid ja virtuaalkohtumistest osavõtud – on omaette tähistatud. Niipea kui mingi osis on sooritatud, läheb vastav osa tulbast roheliseks ja kui kogu tulp on roheline, on kursus läbitud. See tulp annab kursuselasele hea ülevaate sellest, mis tal on tehtud ja mis tal veel on tegemata. Õpikeskkonna statistikaosa abil on õppejõududel võimalik jälgida iga kursuslase edusamme – ja aegsasti potentsiaalseid mahajääjaid avastada.

Seda, et kursuslased – ja õppejõud – tunnevad vajadust üksteist näha ja omavahel suhelda mitte ainult virtuaalselt, vaid ka päriselt, näitab asjaolu, et edasijõudnud kursuslastega oleme paaril viimasel aastal korraldanud ekskursioone Eestisse. Need toimuvad kevadsemestri lõpus ja nendest osavõtt on vabatahtlik. Oleme Tallinnas rentinud minibussi ja sellega sõitnud neljaks-viieks päevaks kuhugi maale; linnu oleme üldiselt vältinud. Ööbime erinevates turismitaludes ja külastame kultuuriloolisi ja looduslikke vaatamisväärsusi, mida tavaturist naljalt ei külasta: esimesel aastal Kagu- ja Ida-Eestis, möödunud kevadel Pärnu- ja Läänemaal. Ööbimiste, eksursioonijuhtide tellimiste ja broneeringute eest hoolitsevad osavõtjad ise, mitte õppejõud. See annab ekskursioonist osavõtjatele hea võimaluse oma keeleoskusi millekski „päriseks” rakendada.

Kokkuvõtteks võib öelda, et e-õppel on palju eeliseid, näiteks paindlikkus, aga sel on ka oma nõrkused, eelkõige just otsese sotsiaalse kontakti puudumine. E-õpe nõuab ka mõnevõrra teistsugust pedagoogikat kui auditoorne õpe. Peale viit aastat võime aga kindlalt öelda, et me oleme tulemustega üllatavalt rahul. Kursuslaste anonüümselt esitatud hinnangud kinnitavad, et rahulolu on mõlemapoolne.